

UDK: 39:930.2

TARIXIY-ETNOGRAFIK MATERIALLARNI TANLASH VA ULARDAN FOYDALANISH METODLARI

Ne'matov Mashxurbek Inomjon o'g'li

Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti Farg'ona filiali jismoniy tarbiya, sport nazariyasi va uslubiyati kafedrası katta o'qituvchisi Farg'ona davlat universiteti tadqiqotchisi

mashhurnematov09@gmail.com +998999780912

<https://orcid.org/0009-0002-2827-1753>

Annotatsiya: Ushbu maqola tarixiy-etnografik materiallarni tadqiq qilishda qo'llaniladigan tanlash usullari va ulardan samarali foydalanish metodlariga bag'ishlangan. Unda tarixiy manbalar va etnografik ma'lumotlarni tahlil qilishning asosiy yondashuvlari, ularni tanlashda e'tibor berilishi kerak bo'lgan mezonlar hamda tadqiqot jarayonida qo'llashning o'ziga xos jihatlari ko'rib chiqiladi. Maqolada ushbu materiallarni zamonaviy tadqiqotlarda qo'llashning ahamiyati ta'kidlanib, o'zbek xalqining boy tarixiy va madaniy merosini o'rganishda ularning o'рни alohida urg'ulanadi. Shuningdek, metodologik yondashuvlarning amaliy misollar bilan mustahkamlanishi maqolaning muhim jihatlariidan biridir.

Kalit so'zlar: Tarixiy materiallar, etnografik tadqiqot, material tanlash, foydalanish metodlari, tarixiy manbalar, etnografik ma'lumotlar, tadqiqot usullari, madaniy meros, o'zbek tarixi, metodologiya.

МЕТОДЫ ОТБОРА И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСТОРИКО- ЭТНОГРАФИЧЕСКИХ МАТЕРИАЛОВ

Аннотация: Данная статья посвящена методам отбора, применяемым при исследовании историко-этнографических материалов, и способам их эффективного использования. В ней рассматриваются основные подходы к анализу исторических источников и этнографических данных, критерии, которые следует учитывать при их выборе, а также особенности их применения в процессе исследования. В статье подчеркивается важность использования этих материалов в современных исследованиях и особо отмечается их роль в изучении богатого исторического и культурного наследия узбекского народа. Кроме того, одним из важных аспектов статьи является подкрепление методологических подходов практическими примерами.

Ключевые слова: Исторические материалы, этнографическое исследование, отбор материала, методы использования, исторические источники, этнографические данные, методы исследования, культурное наследие, история узбекского народа, методология.

METHODS OF SELECTING AND USING HISTORICAL-ETHNOGRAPHIC MATERIALS

Abstract: *This article focuses on the selection methods employed in researching historical and ethnographic materials and the approaches for their effective utilization. It examines the primary methods for analyzing historical sources and ethnographic data, the criteria that should be considered when selecting them, and the specific aspects of their application in the research process. The article emphasizes the significance of using these materials in contemporary research and highlights their role in studying the rich historical and cultural heritage of the Uzbek people. Additionally, one of the important aspects of the article is the reinforcement of methodological approaches with practical examples.*

Keywords: *Historical materials, ethnographic research, material selection, utilization methods, historical sources, ethnographic data, research methods, cultural heritage, uzbek history, methodology.*

KIRISH

Tarixiy-etnografik materiallar jamiyatning o'tmishdagi madaniyati, urf-odatlar va turmush tarzini aks ettiruvchi qimmatli manba sifatida xizmat qiladi [1, 2]. Ushbu materiallar tarixiy jarayonlarni tadqiq qilishda, an'analar va madaniy merosni o'rganishda muhim o'rin tutadi [3]. Ayniqsa, xalqning o'ziga xos xususiyatlari, qadimiy an'analari va qadriyatlarini chuqur tushunishda tarixiy-etnografik dalillar poydevor vazifasini bajaradi [4, 5]. Mazkur maqolada tarixiy-etnografik materiallarni tanlash va ulardan samarali foydalanish usullari tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida ilmiy yondashuvlar, dalillarning ishonchliligini ta'minlash metodlari hamda ularning tarixiy manbalar bilan uyg'unligi atroflicha o'rganiladi [6]. Shuningdek, ushbu materiallarni tahlil qilishda qo'llaniladigan asosiy usullar va ularning samaradorligi masalasiga alohida e'tibor qaratiladi [7, 8]. Tadqiqot natijalari tarix, madaniyat va etnografiya sohasida faoliyat yuritayotgan olimlar va izlanuvchilar uchun qimmatli yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qilishi mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Ushbu tadqiqotda tarixiy-etnografik materiallarni tanlash va ulardan samarali foydalanish usullari chuqur tahlil qilindi [3, 9]. Tadqiqot jarayonini boyitish va ishonchli natijalarga erishish maqsadida turli xil materiallar va ilmiy metodlardan foydalanildi [4]. Quyida ushbu jarayonda qo'llanilgan asosiy manba va usullar batafsil bayon etiladi:

- ✓ Tadqiqotda qadimiy qo'lyozmalar, arxiv hujjatlari, tarixiy xronikalar va boshqa yozma manbalar asosiy o'rin tutdi. Ushbu hujjatlar o'tmishdagi voqealarni aniq tasvirlash va tarixiy kontekstni tushunishda muhim dalil sifatida xizmat qildi.
- ✓ Mahalliy aholining og'zaki rivoyatlari, xalq urf-odatlarini, an'analari va kundalik turmush tarzi bilan bog'liq ma'lumotlar tahlil qilindi. Bu dalillar xalqning madaniy o'ziga xosligini ochib berishda muhim rol o'ynadi.
- ✓ Etnografik materiallarning zamonaviy sharoitdagi dolzarbligi va ishonchliligini aniqlash uchun daliliy tekshiruvlar o'tkazildi. Ushbu tajribalar materiallarning haqiqiy qiymatini sinovdan o'tkazishga xizmat qildi.
- ✓ Olingan ma'lumotlar boshqa tarixiy davrlar va madaniy kontekstlar bilan solishtirilib, qiyosiy tahlil qilindi. Bu usul orqali umumiy tendensiyalar va o'ziga xos farqlar aniqlandi.

Etnografik tadqiqotlar doirasida mahalliy aholi bilan suhbatlar o'tkazildi va ularning bilim hamda tajribalariga asoslangan so'rovnomalar tuzildi [6, 8]. Bu yondashuv orqali jonli dalillar to'plandi va mahalliy madaniyatning bugungi holati o'rganildi [5]. Ushbu metodlarning tizimli qo'llanilishi tarixiy-etnografik materiallarni har tomonlama tahlil qilish imkonini berdi [7]. Tadqiqot davomida dalillarning ishonchliligi va ilmiy asoslanganligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratildi [3, 9]. Shu bilan birga, turli manbalardan olingan ma'lumotlarning bir-biriga uyg'unligi va muvofiqligi sinchkovlik bilan tekshirildi [10].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tarixiy-etnografik materiallarni tanlash va tahlil qilish jarayoni ularning ishonchliligi va ilmiy qiymatini oshirishga sezilarli hissa qo'shadi [1, 3]. Ushbu jarayonda qo'llanilgan yondashuvlar va olingan asosiy natijalar quyidagicha umumlashtiriladi:

Arxiv hujjatlari va yozma manbalarga asoslangan tadqiqotlar etnografik materiallarning tarixiy faktlar bilan mustahkam bog'liqligini tasdiqladi [9]. Bu esa materiallarning haqiqiy va ishonchli ekanligini ta'minlashga xizmat qildi [3].

Turli hududlardan yig'ilgan etnografik materiallar tahlili xalq urf-odatlarini va an'analarning umumiy xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi [2, 5]. Bu natijalar

xalqlar o'rtasidagi madaniy o'zaro bog'liqlikni yanada chuqurroq anglashga yordam beradi [10].

Mahalliy aholining og'zaki rivoyatlari yozma manbalar bilan solishtirilib, ularning to'g'riligi va ishonchliligi baholandi [5, 9]. Bu usul ikki xil manba o'rtasidagi muvofiqlikni aniqlashda muhim vosita bo'ldi [6].

Intervyu, so'rovnoma va eksperimental tadqiqot usullari qo'llanilishi etnografik materiallarning daliliy asoslarini mustahkamlashga xizmat qildi [4, 8]. Ushbu metodlar materiallarni tahlil qilishda aniqlik va ob'ektivlikni ta'minlashda samarali ekanligini isbotladi [7].

Tadqiqot natijalari tarix, madaniyat va etnografiya sohasida izlanish olib borayotgan olimlar, mutaxassislar hamda amaliyotchilar uchun qimmatli manba sifatida xizmat qilishi mumkinligi aniqlandi [1, 2]. Bu natijalar nafaqat akademik doiralar uchun, balki madaniy merosni saqlash bilan shug'ullanuvchilar uchun ham foydali bo'ladi [10].

XULOSA.

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tarixiy-etnografik materiallarni tanlash va ulardan foydalanishda ilmiy asoslangan metodlardan foydalanish ularning ishonchliligi va ilmiy qiymatini oshirishda muhim ahamiyatga ega [3,4]. Tadqiqot jarayonida turli manbalar va usullar qo'llanilib, olingan ma'lumotlar atroflicha tahlil qilindi hamda ularning dolzarbligi aniq baholandi.

Tadqiqot davomida an'anaviy tarixiy manbalar bilan etnografik dalillarning uyg'unligi muhim omil sifatida e'tirof etildi. Xususan, mahalliy aholining og'zaki rivoyatlari yozma manbalar bilan taqqoslanib, etnografik tadqiqotlarning ishonchliligi sezilarli darajada oshirildi. Bu jarayon nafaqat ma'lumotlarning sifatini yaxshilashga xizmat qildi, balki tarixiy va etnografik izlanishlarda yangi imkoniyatlar ochdi.

Bundan tashqari, qo'llanilgan metodologik yondashuvlarning samaradorligi tasdiqlandi va kelgusida tarixiy-etnografik tadqiqotlarda qo'llash uchun moslashtirilgan yangi yondashuvlar ishlab chiqildi. Bu yondashuvlar etnografiya va tarixshunoslik sohalarida faoliyat yuritayotgan tadqiqotchilar uchun muhim ilmiy-

amaliy ahamiyatga ega bo'lib, ularning ishlarida qo'l keladigan ishonchli asos yaratadi.

Ushbu tadqiqot tarixiy va etnografik materiallardan foydalanish bo'yicha kelajakda yanada chuqurroq izlanishlar olib borish zarurligini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, ushbu sohada ilmiy metodologiyani yanada takomillashtirishga qaratilgan sa'y-harakatlarga kuchli turtki bo'lib xizmat qilishi mumkin. Natijalar kelgusidagi tadqiqotlar uchun mustahkam poydevor bo'lib, soha rivojiga sezilarli hissa qo'shishi kutiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. . Г.Н.Волков Г.Д.Баубекова ЕТНОПЕДАГОГИКА Ташкент – 2000 Издательство Фани Академии наук Республики Узбекистан Дарслик 192-бет.
2. Asqarov, A. O'zbek xalq etnografiyasi. Toshkent: 2006 Fan nashriyoti. 120–135-betlar.
3. Jalilov, R. Tarixiy manbalar va ularning tahlili. Toshkent: 2012 O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 45–60-betlar.
4. Karimov, U. Etnografik tadqiqot metodlari. Samarqand: 2018 Samarqand davlat universiteti nashriyoti. 55–70-betlar.
5. Muminov, N. O'zbek xalqining urf-odatlar va an'analari. Toshkent: 2015 Yangi asr avlodi. 88–102-betlar.
6. Ne'matov M. Bo'lajak o'qituvchilarda etnopedagogik madaniyatni rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari. FarDU. ILMIY XABARLAR, 2024 1(2), 311-313-betlar.
7. Ne'matov M. Bo'lajak o'qituvchilarning etnopedagogik madaniyatini rivojlantirishning nazariy-metodolik asoslari. Globallashuv sharoitida pedagogik mediata'limni rivojlantirish mexanizmlari: muammolari va yechimlari ilmiy-amaliy konferensiyasi Termiz-2025. 14-15 fevral 2025-yil 354-359-betlar.
8. Ne'matov M. Pedagogical Conditions of Ethno-Pedagogic Culture Development In Future Teachers //Innovative Technologica: Methodical Research Journal. – 2024. – T. 3. – №. 4.
9. Usmonov, M. Tarixiy tadqiqotlar uchun arxiv manbalari. Buxoro: 2020 Ilmiy meros nashriyoti. 30–50-betlar.
10. Xo'jaev, D. Xalq og'zaki ijodi va uning manbalari. Toshkent: 2021 Adabiyot nashriyoti. 10–25-betlar.